Sveta Foška u Vrsaru

Matulić, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:149859

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA MATULIĆ

SVETA FOŠKA U VRSARU

Završni rad

Pula, rujan 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA MATULIĆ

SVETA FOŠKA U VRSARU

Završni rad

JMBAG: 0303077855**,** redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SAŽETAK

Usmena zavičajna baština smatra se kulturnom vrijednosti koja predstavlja identitet pojedinca i stvara osjećaj pripadnosti zajednici. Ona se stoljećima prenosi u nepisanom obliku i nastoji se njegovati generacijama.

Cilj je ovoga rada prikazati život svete Foške od njezina rođenja do smrti, kao i ustrajnost svetice u postizanju njezinoga cilja – spoznaje Boga. Na tom se putu, sveta Foška borila s negodovanjem vlastitih roditelja zbog odabira vjere i načina življenja prema Božjem zakonu.

U radu se posebno prikazuje prisutnost kulta svete Foške te razdoblje njezine adolescentske drame u kojem iz djeteta izrasta u odraslu osobu. Bez obzira na negodovanje roditelja, koji su se protivili njezinim odlukama, Foška se pretvorila u djevojku koja je ipak dosegla duhovni mir u molitvi i vjeri koju ju osjećala prema Bogu.

Danas djela svete Foške imaju značenje i vrijednost svetoga među građanstvom i kršćanima, a njezin kult veliča čin hrabre svetice.

Mnoge su crkve podignute upravo u čast njezinoj svetoj borbenosti i ustrajnosti, posebice u Istri. U ovom radu prikazuje se svetičin kult u usmenoj zavičajnoj baštini Istre kao i pripadajuća joj crkvena arhitektura na istarskom području.

KLJUČNE RIJEČI: sv. Foška, Istra, zavičajna baština, usmena predaja, identitet

SUMMARY

Oral native heritage is considered a cultural value that represents the identity of the individual and creates a sense of belonging to the community. It has been transmitted in unwritten form for centuries and has been nurtured for generations.

The aim of this paper is to show the life of Saint Foška from her birth to her death, as well as the perseverance of the saint in achieving her goal - the knowledge

of God. Along the way, St. Foška struggled with the displeasure of her own parents over their choice of religion and way of life according to God's law.

The paper especially presents the presence of the cult of St. Foška and the period of her adolescent drama in which she grows from a child to an adult. Despite the displeasure of her parents, who opposed her decisions, Foška turned into a girl who nevertheless achieved spiritual peace in prayer and the faith she felt towards God.

Today, the works of St. Foška have the meaning and value of a saint among the citizenry and Christians, and her cult glorifies the act of a brave saint.

Many churches were built in honor of her holy fighting spirit and perseverance, especially in Istria. This paper presents the cult of the saint in the oral native heritage of Istria as well as its church architecture in the Istrian area.

KEY WORDS: st. Foška, Istria, native heritage, oral tradition, identity

SADRŽAJ

1. UVOD....8
2. SVETA FOŠKA....9
3. SVETA FOŠKA I MAURA....13
4. HRVATSKA USMENA BAŠTINA....14
5. POVIJEST VRSARA....15
6. CRKVENA POVIJEST VRSARA....16
7. SVETA FOŠKA U VRSARU....17
8. GRADNJA CRKVE SVETE FOŠKE U VRSARU....18
9. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST....19
10. USMENA KNJIŽEVNOST U ISTRI....20
11. ŠTO JE PREDAJA?....21
12. ŠTOVANJE SVETACA....23
13. SVETA FOŠKA U VODNJANU....24
14. OSAKAĆENOST CRKVE SVETE FOŠKE U BATVAČIMA....26
15. TISUĆE ZAVJETNIH DAROVA I PORUKA....26
16. CRKVA SVETE FOŠKE U POMERU....27
17. GROB SVETE FOŠKE U TORCELLU....27
18. O CRKVAMA SVETE FOŠKE U ISTRI....28
19. BRATOVŠTINA SVETE FOŠKE....29
20. RELIKVIJE SVETE FOŠKE....30
21. VOTIV ILI ZAVJETNI DAR....31
22. SVETA FOŠKA ČUDA MORE....32
23. ZAŠTO SE IŠLO K SVETOJ FOŠKI I ŠTO JOJ SE PRINOSILO?....33
24. NESPORAZUMI OKO CRKVE SVETE FOŠKE U VODNJANU....34
25. STIL I VRIJEME GRADNJE CRKVE SV. FOŠKE....35
26. ZIDNE SLIKE U CRKVI SV. FOŠKE....37
27. OLTARI CRKVE SVETE FOŠKE....38
28. BLAGDAN SVETE FOŠKE ZAŠTITNICE MLADIH....40
29. ČUDESA I USLIŠENJA KOD BAZILIKE SV. FOŠKE....40
30. VJERSKI TURIZAM U ISTRI....41
31. ZAKLJUČAK....43

LITERATURA....44

POPIS SLIKA....46

1. UVOD

Tema ovog završnog rada prikaz je lika i kulta svete Foške u usmenoj zavičajnoj baštini Istre. Usmena predaja omogućuje oživljavanje uspomena, specifičnosti vremena i razumijevanje identiteta ljudi koji su živjeli u to vrijeme.

U radu se može vidjeti početak Foškina života, njezino djelovanje i razmišljanje u različitim situacijama koje su uobičajene za adolescentsko razdoblje te prolaženje kroz različite životne prepreke pri odabiru vjere i pri kreiranju vlastitog načina življenja. Kreposti poput umjerenosti, razboritosti, jakosti i pravednosti omogućuju čovjeku da gospodari sobom. Dajući mu dušu i tijelo, Bog je dao čovjeku na raspolaganje svu sreću, no, čovjek, kako bi bio istinski sretan, mora savladati još jedan korak – spoznati Boga. Sveta Foška, ne nalazeći odgovor na smisao postojanja u očinskoj kući, pronašla je sreću upoznavši mlade kršćane koji su tada još bili progonjeni.

Kasnije, kad su je i otac i sudac na svaki način pokušali odvratiti od kršćanstva, ona je postojano izdržala sva mučenja, neprestano se smiješeći, jer je bila prožeta Kristovom ljubavlju i milošću primljenom na krštenju. Najbolji recept za sreću je upoznati sebe, spoznati Boga i živjeti prema Božjem zakonu. U čast svetici koju i danas mnogi kršćani štuju, izgrađene su mnogobrojne crkve u kojima se organiziraju misna slavlja u čast Foški i njezinoj borbenosti u izgradnji vlastite osobnosti. Kult svetice danas predstavlja simbol mira, vjere, žrtve i ozdravljenja koju kršćani osjete u molitvi i ustrajnosti da žive životom svete Foške. Zbog Foškine posebnosti, mnoge crkve u Istri nose njeno ime, stoga su one navedene u ovom radu, s posebnim naglaskom na grad Vrsar.

Svrha rada je naglašavanje važnosti upoznavanja s kulturnom baštinom i tradicijom kako bi se ona dočarala, sačuvala, njegovala i prenosila na buduće naraštaje. Kulturna baština upisana je u našu prošlost, trenutno je dio naše sadašnjosti, a ako je budemo čuvali i prenosili, bit će dio budućnosti naše djece. Ona u društvo unosi osjećaj zajedništva i stvara čvršće veze među članovima zajednice, čime stvara povezano društvo.

Pri istraživanju korištena je povijesna metoda za istraživanje i proučavanje Foškinog života, crkava i povijesti grada Vrsara. Temeljni podaci prikupljeni su iz stručne literature, knjiga, stručnih članaka i mrežnih izvora te terenskog odlaska u crkvu svete Foške u Vrsaru.

2. SVETA FOŠKA

Foška je bila crnomanjasta djevojka koja je živjela u vrlo bogatoj i imućnoj rimskoj obitelji. Rodila se u Ravenni davne 235. godine nakon Krista, odnosno prije više od 1700 godina. Ravenna je komuna i glavni grad istoimene pokrajine Ravenna u regiji Emilia-Romagna u Italiji. O svetoj Foški postoji pjesma koja je zapisana u djelu *Krvavi prozor* autora Marijana Jelenića, a ona glasi:

„bijela joj bijaše duša

a snježno kratak vijek

tamnoputa joj glava pade

na svetišta crveno tlo

gdje cijeli i putove svijetli

tijelima sakatim u vremenu

bijela joj bijaše duša

a crni krvnik vrijeme bez vjere

i sada tvoja glava pada

i sada tvoju dušu traže

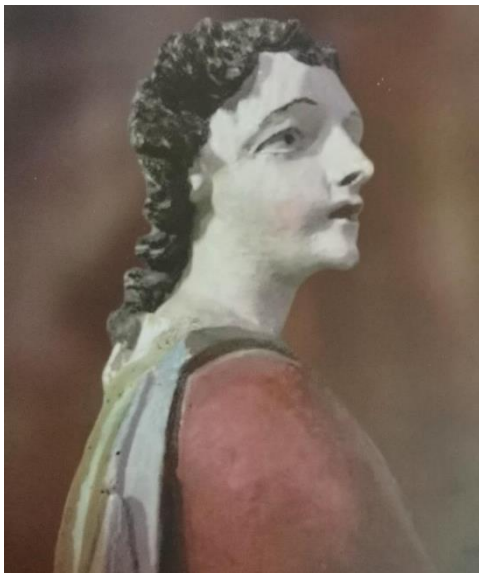
tamne zvijezde kratko vijeke

i Bog koji se došeta kadšto

u rujne kutke Istre

kao nekoć među nerođene“ (Jelenić, 2015:2)

Slika br. 1. - Prikaz lika svete Foške

Izvor: Krvavi prozor (Jelenić, 2015.)

U vrijeme Foškina života, kršćanstvo je bilo zabranjeno, a svi kršćani bili su zatvarani, mučeni, proganjani, dok su poneki i ubijeni (Jelenić, 2015:5).

Fošku je u ranom razdoblju njezina života, već oko jedanaeste i dvanaeste godine, zanimao život i njegove duhovne vrijednosti, dok za bogatstvo i hedonizam nije previše marila. Počela je otkrivati sebe i upoznavati kršćanstvo preko svojih vršnjaka, što ju je dovelo do odluke da živi prema Kristovim načelima te se zbog toga odlučila krstiti. Njezin je otac poduzeo sve mjere kako bi je odvratio od kršćanstva, no neuspješno (Jelenić, 2015:5).

Roditelji su svojoj kćeri Foški omogućili sve blagodati, baš poput današnjih roditelja. Njezin otac Siroj imao je dva ideala: povećati obiteljsko bogatstvo i žrtvovati se za sigurnost države. Foškini roditelji Siroj i Silvija bili su ponosni na Fošku koju je odlikovala ženstvenost, te je pred njom bila otvorena mogućnost dobre udaje.

Već u Foškinim ranim mladenačkim godinama počinje čin obiteljske drame. Razvojem njezinog tijela, počinje i razvoj osobnosti. Ljudska inteligencija sve propitkuje, iznad svega smisao života.

Fošku interesiraju pitanja o postanku svijeta, starosti, muškarcima i ženama, bogatim i siromašnima, slobodnim i robovima, no uzalud traži odgovore na ova pitanja od svojih roditelja. Otkud svijet, čemu starost, čemu smrt, zašto žene, zašto muškarci, zašto bogati, zašto siromašni, zašto slobodni i robovi? (Jelenić, 2015:24).

Iznad svega mučilo ju je pitanje čemu život? Kako navodi filozof Toma Akvinski: „Nađe li se neki čovjek koji se nikad neće sresti s takvim pitanjima, bit će govoreća životinja, ne čovjek!"

Foška iz djeteta izrasta u zrelu djevojku i zrelu osobu koju od djetinjstva zanimaju životna pitanja. Umjesto odgovora na pitanja, Siroj šalje Fošku na bazen, na konje, vodi je na gladijatorske borbe, samo da zaboravi na ta pitanja i otvrdne njezino srce. Njoj ništa nisu značile ni borbe, ni galopirajući konji. Gadili su joj se gladijatori koji su se do istrjebljenja borili i histerično urlikali. Siroj ni sa čim nije mogao smanjiti Foškinu želju za kršćanstvom (Jelenić, 2015:24).

Na mnoga pitanja ne znaju odgovoriti ni današnji roditelji, a Josip Bozanić lijepo objašnjava kako su svi problemi današnjih mladih skriveni u neodgovorenim pitanjima upućenim roditeljima u trenutcima njihovog duševnog razvoja (Jelenić, 2015:24).

Foška je na ulicama i trgovima primjećivala skupine prpošnih vršnjaka i nije znala odakle takva radost u njima. Kako im pristupiti? Borila se s pitanjem: Zašto su muškarci tako osorni prema ženama? To je proizašlo iz činjenice da njezina majka nije ocu ništa smjela reći, on je bio apsolutni gospodar. Smatrala je da bi otac hladnokrvno, bez ikakve svijesti prodao majku i ubio je, da mu prigovori. Smatrala je da nije pošteno da muškarci gospodare.

S obzirom na to da Foška od svoje dvanaeste godine nije imala odgovore na pitanja koja su je zanimala, postajala je sve žalosnija i mnogo puta je poželjela umrijeti.

Jednog dana, pogledala je zvjezdano nebo i dozivala da joj se otkrije Onaj koji je sve stvorio. Mnoge odgovore dobila je od svojih vršnjaka koji su je upoznali s uskrslim Gospodinom. Zajedno sa svojom sestrom Maurom, krstila se na Veliku subotu i tada je spoznala radost te je osjećala da postaje novi čovjek.

Nakon što je sve to priopćila svojem ocu, željela mu je pružiti ruku i pomilovati ga, poljubiti ga kao što su kršćani međusobno utiskivali poljubac mira, ali se nije

usudila. Bilo joj je žao očevog sljepila, ali se nadala da će vrijeme učiniti svoje (Jelenić, 2015:53).

Nekoliko dana kasnije Siroja obuzme mržnja zbog Foškina duhovnog opredjeljenja. Poduzeo je mjere da se Foška pozove na sud kako bi se iz nje istjerala bolest koju ima.

Po nju posla vojnike koji je dovedu na sud. Ondje je Foška hvalila Boga za čudo koje joj je iskazao i govorila da će umrijeti kako bi se susrela s Gospodinom. S obzirom da se na sudu borila i zagovarala kršćanstvo i Boga, sudac bezvoljno prepusti Fošku vojnicima kako bi donijeli odluku što i kako napraviti.

Vojnik digne desnicu, nakosi mač odozgo na prsa i probode Fošku s desne strane prsa. Krvavi mač izađe s leđa iznad pojasa, dio krvi obrisa haljina dok se kroz nju provlačio. Začudo, Foškine ruke ne klonuše, ostaše uzdignute k nebu. Bol ju ne slomi, a oči joj gledahu nebo. Tijelo se lagano prostre na podiju, iznad tijela opaziše rumenkastu svjetlost koja nesta visoko iznad nje. Foška preda dušu Bogu bez grča i znaka patnje. Sudac se povuče u svoje odaje, vojnici u vojarnu, a pred Pretorijem sve prazno (Jelenić, 2015:64).

Obično se tijela osuđenih ostavljalo desetak sati. Preuzme li ih tko i pokopa, vojnicima manje posla. Inače bi ih vojnici sasjekli i bacili u neku rupu. Foškino tijelo su pronašli ribari i odnijeli ga pred oltar. Najprije čistim rupcem pokupiše ono malo sukrvice što je još dolazilo iz rana. Zatim su Foškino tijelo oprali od morske soli, namazali joj kožu mirisnim uljima i uredili kosu. Odjenuli su joj čistu haljinu i stavili crvene pojaseve (Jelenić, 2015:68).

Glas o mučenju ubrzo se raširi među kršćanima Ravenne. Isto tako i o dopremi njezinog tijela. Kršćani su Fošku kitili cvijećem i obasipali molitvom i odlučili su da će biti zaštitnica mladima te podsjetnik kako su mnogi učitelji i roditelji zaboravili pokazati djeci put k Bogu.

Svetu Fošku zakopali su u grobnicu koja se nalazi do oltara u crkvi. Gradom se među kršćanima brzo sve proširilo, nije bilo kršćana koji nije došao na mjesto grobnice i pomolio se za junakinju koja do zadnjeg dana nije odustajala od vjere. Foškina želja da mnogi upoznaju Gospodina, ostvarila se mnogo značajnije no što je mogla slutiti (Jelenić, 2015:72).

3. SVETA FOŠKA I MAURA

Foška, rođena u poganskoj obitelji iz Ravenne, petnaest godina osjećala je čežnju da postane kršćanka. O kršćanstvu je razgovarala sa sestrom Maurom i zajedno su otišle do svećenika Ermolaoa koji ih je poučavao i krstio.

Napori oca Siroja da potakne kćeri da se vrate njegovoj religiji, nisu bili od koristi. Kada su se sestre Foška i Maura spontano predstavile u Quinzianu, suđene su, okrutno mučene i konačno su im odrubljene glave 13. veljače. Tijela su im mornari bacili ili ukrali i prevezli u Tripolitaniju, gdje su pokopana u špiljama u blizini Sabratha (od Sacrata). Mnogo godina kasnije regiju su okupirali Arapi. Kršćanin imenom Vitale, po božanskom nadahnuću vratio je relikvije u Italiju, na otok Torcello, u venecijansku lagunu, gdje je podignuta crkva u čast dvije mučenice.

Pasio ne nudi kronološke elemente, ali kasniji hagiografi, ratificirani od rimske martirologije, vjeruju kako se mučeništvo dogodilo tijekom decijskog progona, pretpostavljajući da je Quinziano ista "provincija consularis Siciliae" iz koje je mučen s. Ahat. U svakom slučaju, apsolutno je isključeno da su ti navodni sveci možda bili mučeni u Ravenni, gdje drevni izvori ne poznaju drugog mučenika osim Apollinarea.

Da su relikvije tada došle u Torcello iz Afrike, potvrđuju i dva imena, Foška i Maura.
Što se tiče odnosa s Ravennom, ima potvrda jednostavno "arhitektonskog" podrijetla: crkva Foška koja tvori jedinstvenu skupinu s bazilikom i krstionicom Torcello najstariji je venecijanski spomenik koji je vidljivo nadahnut bizantskim ravenskim ukusom.

Sličnost (premda u smanjenom obimu) tog spomenika sa S. Vitale iz Ravenne i pojava imena Vitale u pasiji kao onog koji je donio sveta tijela u lagunu, samo potvrđuje ovu hipotezu. Ova je crkva točno od XII. stoljeća najstariji primjerak pasije.

Mržnja koju su prognani imali prema kršćanima bila je velika. Kršćane su nazivali bezbožnicima zato što nisu poštivali poganska božanstva. Kršćani su se smatrali krivcima za sve nesreće koje su ih stizale: za sušu, za epidemije, ratove, bolesti i potrese (Jelenić, 2015:92).

Do stjecanja slobode 313. godine kršćani ne mogu javno štovati svoje mučenike. U strahu da ostaci mučenika ne budu uništeni, skrivaju ih i prenose u daleke krajeve kako bi ih sačuvali. Ostaci svete Foške bili su opasnost za kršćane pred barbarima.

Prema današnjim saznanjima tijelo sv. Foške prenijeli su u Libiju u oazu Sabrata. Okolnosti, točan datum, kada je tijelo odnijeto, te kako je i kada vraćeno u Torcello kraj Venecije, gdje se i danas nalazi, ostali su nepoznati (Jelenić, 2015:92).

4. HRVATSKA USMENA BAŠTINA

Hrvatska usmena baština sastoji se od mnogobrojnih i raznovrsnih usmenih oblika, a intenzivnije se počela zapisivati tijekom 19. stoljeća, a prije toga, u agrafijskoj fazi hrvatske usmene kulture, može se tek pretpostavljati koliko je tako oblikovanih i stiliziranih tekstova bilo u optjecaju (Jurdana i Borzić 2013:415).

Zapisivanje hrvatske usmene baštine počelo je tijekom 19. stoljeća kada su skupljači usmene narodne predaje obilazili sela i zaseoke i zapisivali pjesme, priče, legende i izreke koje su im ispričane. Među njima bilo je i mnogo svećenika koji su, uz učitelje, bili jedni od najranijih i najbrojnijih zapisivača usmenog pjesništva.

U Istri, ali i u drugim hrvatskim krajevima, svećenici su bili prvi skupljači narodne predaje, kasnije su im se pridružili ljudi iz naroda. Franjevci su bili zapisivači narodne predaje na prostorima pod turskom vlašću gdje su gradili hrvatsku franjevačku književnost stvarajući književna djela različite religiozno-duhovne tematike.

Nakon oslobođenja od Turaka, preuzeli su brigu o obnovi duhovnog, religioznog i kulturnog života. Katoličko svećenstvo nastoji razvijati kulturne i prosvjetne djelatnosti, tiskati pučke knjige kako bi podučavali puk i jačali njegovu narodnu svijest pa tako postaju prvi autori stvaranja hrvatske riječi.

Župnici su vjernicima predstavljali doticaj s vjerom, a vjernici su njihove riječi prenosili svojim bližnjima, no u samom prepričavanju dolazi do mijenjanja riječi pa se tako stvara drugačija predaja. „Oni su kao prvi i pravi pastiri svoga naroda te jedini intelektualci prošlosti, u siromašnom i brigama oslabljenom puku, pronosili riječ života.

Nosili su teret odgovornosti za sudbinu malog čovjeka. Budili su duh narodne svijesti, čuvali jezik te podizali prve kulturne ustanove. Prije svega, bili su skupljači narodnog blaga, čuvari baštine i nacionalne svijesti, vođe u obrani slobode i samobitnosti hrvatskog naroda.“ (Banov-Depope, 2004:42).

5. POVIJEST VRSARA

Vrsar je ribarsko i turističko mjesto koje se nalazi na zapadnoj obali Istre, u kojem živi 2.700 stanovnika. Vrsar dolazi od talijanske riječi Orsera i predstavlja općinu u Istarskoj županiji. Naziv Vrsar je vrlo star. U srednjovjekovnim, latinskim dokumentima, ime tog gradića nalazimo u raznim varijantama: Ursaria, Ursarium, Vrsarium, Orsaria…

Imenom Ursaria označavala se i obala između Funtane i Limskog zaljeva. U korijenu naziva Ursaria sačuvala se riječ “ur” što označava izvor. Mediteranski pomorci su, ploveći uz zapadnu obalu Istre, uzimali pitku vodu s izvora na obali između Funtane i Vrsara, te je tako nastao naziv Ursaria. Pod tim imenom Vrsar je bio poznat u rimsko i bizantsko doba. U hrvatskom nazivu “u” je zamijenjeno sa “v”, a nastavak “-ia” vremenom se izgubio. Tako je nastao hrvatski naziv Vrsar. (Milotić, 2013:17)

Prema starom nazivu Ursaria, nastao je talijanski naziv Orsera. Talijanski geograf Pietro Coppo pogrešno je povezao ime Orsera s rimskom patricijskom porodicom Orsini, od koje se, navodno, neki njen član naselio u Vrsaru i tako dao ime gradu.

Vrsar kontinuirano živi još od prethistorijskih vremena, no prava povijest Vrsara započinje u doba rimske vlasti u Istri. U prvom stoljeću Rimljani su pokorili Histre i Liburne, pa je tako cijeli istarski poluotok kroz nekoliko stoljeća ušao u sastav velikog Rimskog Carstva (Milotić, 2013:17).

U prošlosti, Vrsar je bio poznat po kamenolomima koji su osobito bili zastupljeni za vrijeme mletačke vlasti. Tijekom renesanse i baroka, talijanske gradove krasio je prepoznatljivi kvalitetni sivi kamen iz Vrsara - "pietra di Orsera". Kamen se tada vadio na otočiću Svetog Jurja i na drugim mjestima, današnjim napuštenim kamenolomima.

Danas, a i u prošlosti, Vrsar se temeljio na razvoju turizma i ribolova. Tome pogoduje vrsarsko otočje koje se sastoji od puno otočića i hridi: Figarolica, Galinera, Galopona, Gusti školj, Koversada, Lakala, Longa, Orlandin, Salamon, Sv. Juraj, Tuf, Zavat i drugi.

6. CRKVENA POVIJEST VRSARA

Iako prva pojava zajednice kršćana u Vrsaru nije dokumentirana u pisanom obliku, postoje pouzdane materijalne naznake za njihovo određenje. Prvi tragovi kršćanstva u Vrsaru pojavljuju se u IV. stoljeću i u neposrednoj su vezi s donošenjem Milanskog edikta (Milotić, 2013:266).

U Vrsaru su postojale kršćanske zajednice prije 313. godine i one su tada djelovale prikriveno, no zasigurno su njihovi članovi bili imućniji građani kada su mogli u vrlo kratkom vremenu izgraditi ladanjsko-gospodarski kompleks koji se protezao na otprilike 4000 četvornih metara (Milotić, 2013:266).

Ta ista kršćanska zajednica podigla je i najstariju crkvu na otoku Sveti Juraj. Riječ je o antičkoj crkvi koja je podignuta u IV. stoljeću, na mjestu gdje je ranije postojala rimska građevina, a koju su vrsarski kršćani otkupili.

Prisutnost prvih kršćana vidljiva je i u crkvi Majke Božje koja pripada sloju najstarijih titulara prepoznatljivih po kasnoj antici te u crkvi svetog Juraja, poznatog sveca i mučenika. Osim navedenog, postoji i crkva svetog Martina koja se nalazi na istočnom ulazu u Vrsar, a podignuta je za vrijeme romaničkog doba. Izvori tvrde kako to nije prva crkva koja je podignuta na mjestu sadašnje crkve, nego je prije nje postojala jedna starija. Materijalni tragovi tih okolnosti danas ne postoje (Milotić, 2013:267).

Govoreći o crkvenoj povijesti vrsarske župe, treba spomenuti bratovštine. U arhivi župnog ureda u Vrsaru spominju se bratovštine Presvetog sakramenta, Trećeg reda, Blažene Djevice Marije od Milosti, svetog Jurja, svetog Andrije, svetog Antuna. Prema navodima koje ima župna arhiva, bratovštine Presvetog sakramenta i svetog

Franje Asiškoga najstarije su vrsarske bratovštine koje su postojale prije 1800. godine (Milotić, 2013:267).

Kako možemo vidjeti iz arhive, tadašnje bratovštine imale su svoje članove, blagajnu, upravu, blagajničke knjige, statute, a jednom mjesečno članovi bratovštine naručivali su misu.

Bratovštine u Vrsaru djelovale su u razdoblju cijelog srednjeg i novog vijeka, a posljednji očuvani statuti sastavljeni su iz 1940. godine i čuvaju se u vrsarskoj arhivi. Problemi su se javljali nakon uspostave mletačke vlasti za djelovanje vrsarskih bratovština. Izvori tvrde da su Mlečani počeli ukidati bratovštine i sustavno oduzimati i pljačkati imovinu Vrsarske grofovije. Osim imovine, oduzimali su umjetnine, predmete od plemenitih metala i vrjednije primjerke crkvenog inventara (Milotić, 2013:268).

Svaka od bratovština jednom mjesečno organizirala je misno slavlje o vlastitome trošku. Bratovština svetog Franje Asiškog činila je to prve nedjelje u mjesecu, a bratovština Presvetog sakramenta treću nedjelju u mjesecu. Sva milostinja koja je bila prikupljena tijekom misnog slavlja, bila je u vlasništvu bratovštine. Vrsarska župa i Vrsar proživjeli su tešku sudbinu, odnosno odlazak domaćeg stanovništva 1949. godine i dolazak novih doseljenika s područja tadašnje Dalmacije što je označavalo velike promjene među stanovništvom, ali i nove paradigme.

Vjerski život stagnirao je sve do 2009. godine.

7. SVETA FOŠKA U VRSARU

Crkva Svete Foške nalazi se pokraj velikih (glavnih) vrsarskih gradskih vrata. Postoje još četiri crkve koje se nalaze u Istri. One se nalaze u mjestima Pomeru, Vodnjanu i Vrsaru. Također je i na otoku Krku, u mjestu Linardići, crkva sv. Foške.

Krajem XIX. i početkom XX. stoljeća vrsarska crkva svete Foške bila je župna crkva jer je stara crkva, koja se nalazila na trgu, bila srušena, a crkva sv. Martina biskupa u to vrijeme nije bila izgrađena. U crkvu sv. Foške mnoge generacije Vrsarana dolazile su se moliti i tražiti Božju blizinu te mir i spokoj koji crkva pruža (Milotić, 2013:291).

U svojemu djelu *Katalog crkava (postojećih i nepostojećih) na području povijesne župe Motovun* spominje je novigradski biskup G. F. Tomasi. Gradnja samoga crkvenoga zdanja može se pouzdano datirati u prvu polovicu XVII. stoljeća te logiku njezina podizanja i smještaja treba tražiti analogno, kao i u slučaju crkve svetog Antuna Padovanskog. Crkva se spominje u očevidnicima imovine vrsarske župe i jasno se uočava u Franciskanskom katastru iz 1820. godine (Milotić, 2013:291).

Jednostavna renesansna fasada s elementima baroknog sloga krasi crkvu pokraj glavnih vrsarskih gradskih vrata, a tu jednostavnost prati i konstrukcija dvaju prozora sa svake strane vrata te okrugli prozor koji se nalazi iznad vrata. Na samom pročelju crkve nalazi se kamena preslica s dva otvora, bez postavljenih zvona.

Na preslici su bila postavljena dva zvona od kojih je jedno iz XVII. stoljeća, dok je drugo iz XVIII. stoljeća. Starije zvono imalo je reljefni prikaz svete Foške s natpisom graviranim na latinskom jeziku SANCTA FVSCA VRSARIE MDCLXX što bi u prijevodu značilo: Sveta Foška od Vrsara 1680. godina (Milotić, 2013:292).

Zvono iz XVIII. stoljeća bilježi natpis također na latinskome jeziku koji glasi OPVS CASTELLIS, što u prijevodu znači djelo Castellijevih. Zvono je izrađeno u mletačkoj radionici koju je obitelj Castellis imala u svome vlasništvu.

Zvona se danas čuvaju u vrsarskome zvoniku, a izvan uporabe su zbog preporuke konzervatora koja govori kako bi se, nakon dugogodišnje neuporabe, zvona mogla raspasti, ukoliko bi se njima zvonilo.

8. GRADNJA CRKVE SVETE FOŠKE U VRSARU

Crkva je sagrađena kao jednobrodna građevina s izbočenim svetištem, uzdignutim u odnosu na lađu za jednu stubu i odijeljenim od puka oltarnom ogradom. Pod je u crkvi popločen kamenim škriljama, a u njemu se nalaze grobnice s natpisom na latinskom jeziku (Milotić, 2013:292).

U samom svetištu, koje se nalazi u crkvi, danas možemo vidjeti nadgrobnu ploču vrsarskog župnika Luke Prodanića iz 1659. godine s motivima svećeništva koji predstavljaju hostiju i kalež.

Crkva je obnovljena davne 1910. godine. Jedan oltar posvećen je svetome Franji Asiškom, dok drugi prikazuje skidanje Isusa s križa.

Iako je titula vrsarske župe pripala svetom Martinu, čiju crkvu možemo vidjeti na komunalnom trgu (današnjem trgu Degrassi), sveta Foška smatra se suzaštitnicom Vrsara. Crkva svetog Martina bila je napuštena i oronula sve dok 1935. godine nije izgrađena nova – današnja župna crkva (Milotić, 2013:293).

Crkva svete Foške se u razdoblju izgradnje crkve svetog Martina koristila kao župna crkva pa se tako i njezin titular počeo smatrati zaštitnikom Vrsara.

Stariji stanovnici Vrsara na vrlo osobit način poštuju crkvu svete Foške, ne samo zbog toga što je u vrijeme izgradnje crkve svetog Martina bila župna crkva, nego jer je pružala utočište i nadahnuće (Milotić, 2013:293).

Blagdan sv. Foške slavi se dana 13. veljače kad se vjernici prisjećaju svog uzora i mole Boga neka pruži snagu duhu kojom će nadvladati sve one situacije koje ih odvlače od Krista, vjere i kršćanskog života.

Na kraju misnog slavlja u kojem se štuje blagdan svete Foške i drugih svetaca i mučenika, održava se tradicionalno čašćenje moći sv. Foške, djevice i mučenice.

9. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST

Usmena književnost vrsta je govornog priopćavanja za naročite potrebe među sudionicima neke povezane zajednice. Kad se pojedinac osjeti sposobnim oblikovati neki vrijedan sadržaj, on ga oblikuje u govor, jezik ili neki drugi izražajni sustav (Botica, 1995:7).

Usmenoknjiževni tvorac tekstova je daroviti pojedinac koji osjeća snagu riječi, a unutar govornog jezika neke sredine odabire kako će izraziti svoja raspoloženja, zatim ih predaje slušateljima kao oblikovanu strukturu. Svatko iz povezane zajednice novonastalu strukturu prima kao vlastiti proizvod.

Sama usmena književnost hrvatskog naroda, kako je naveo Stipe Botica, bogata je i raznovrsna u dva oblika pojavljivanja: u neposrednoj živoj izvedbi te u zapisima usmenoknjiževnih tekstova tijekom nekog povijesnog trajanja.

Ona postoji od onog trenutka kada je netko od starih Hrvata hrvatskim govorom oblikovao neke sadržaje i prenio ih svojim slušateljima.

Sve do 70-ih godina XIX. stoljeća, književnost hrvatskog romantizma obilježena je prožimanjem onoga što je nastalo s narodnih usana. Usmena baština čuvala je i svoje osobine kao što su čvrsta i prepoznatljiva forma, motivi i izričaji koji su se često čvrsto vezali za tekstove usmenog stvaranja (Botica, 1995:7).

XVIII. stoljeće smatra se zlatnim dobom usmenoknjiževnog stvaralaštva, a neke od usmenih proznih vrsta su: priča i pripovijedanje u tradicijskoj kulturi, mit, bajka, vic, legenda, basna, predaja i anegdota.

Tijekom XIX. stoljeća usmena književnost traje u svojem prirodnom i ambijentu zadovoljavajućem za potrebe svojih korisnika. Sve sakupljene zbirke i tekstovi ulaze u tiskane zbirke narodne književnosti te postaju aktivnim čimbenikom hrvatske književnosti (Botica, 1995:9).

10. USMENA KNJIŽEVNOST U ISTRI

Usmena književnost, prenosi se i izvodi zaslugom kazivača i primatelja u usmenokomunikacijskim procesima.

Ona obuhvaća: lirske i epske pjesme, balade, dvostihe; prozu: bajke, predaje, legende, basne, anegdote, viceve; dramske oblike; retoričke oblike: zdravice, basne, brojalice, brzalice, rugalice i sitne oblike kao što su poslovice, zagonetke.

Usmena književnost u Istri sama je nastajala ili je bila donošena i prenesena u različitim krugovima i na različitim jezicima, poput hrvatskog, talijanskog, istroromanskog, istrorumunjskog, slovenskog. Posudbe i prenošenja mogli su biti na razini pojedine inačice, ali i na terminološkoj razini. Tako je npr. termin *štriga* vjerojatno ušao u usmenu književnost iz istroromanskog.

11. ŠTO JE PREDAJA?

Predaja, kao vrsta usmenih priča, ima specifično žanrovsko značenje, primjerenu tematiku, kompozicijsku i stilsku strukturu. U književnoteorijskom opisu taj pripovjedni oblik dobio je različita značenja (Jolles, 2000:61).

Uporabu i privlačnost predaja pojačava i njihovo povijesno potvrđivanje u sredini u kojoj se pojavljuju. Umjesto općega i nadnaravnoga, u predaji je sve koncentrirano na stvarno, prepoznatljivo. Predaja obuhvaća sve ono što je neka sredina stvorila i što je odredila kao svoju lokalnu specifičnost, mjesno vjerovanje ili stajalište (Botica, 2013:435).

Predaja je jamstvo generacijskog življenja na određenom prostoru, ona čuva povijesno pamćenje i tipizira ga. Vjera i povjerenje koje predaja prenosi svojim korisnicima ne može se ni sa čim zamijeniti. Predaja se hrani mitskim sadržajima, nejasnoćama, tajnovitim sadržajima, različitim asocijacijama na ljudski život, prisustvom svakojakih likova (mitskih, povijesnih) kao i lokalnim i mjesnim specifičnostima.

Predaje čuvaju neka davna pamćenja zato je jamstvo predaja obilnije potvrđeno u pisanim dokumentima još od najranije povijesti. Predaja njeguje i prepričava ono što je mjesno relevantno, kao mjesnu posebnost. (Botica, 2013:436).

S obzirom na tematski sadržaj, predaja osobito rado poseže za onim što je ispunjeno mitskim slojevima, pojavama i pamćenjima. S obzirom na tu tematsku odredbu, predaja je slična bajci i participira u onim bajkovitim mitovima koji su potrebni da predaja bude i dio bajkovite strukture.

Predaje se pomno čuvaju, prenose i djeluju kao priče o *povijesno uvjetovanim motivima* koji se najčešće ostvaruju i pamte po onome „priča se“ o pojedinim povijesnim osobama, povijesnim događajima ili važnim obiteljskim sagama (Botica, 2013:440).

Vjerovanje je često povezano s različitim tipovima praznovjernog, što se prenosi kao kolektivno mišljenje, razmišljanje, povjerenje. Primjerice, mišljenje o vilama,

vukodlacima, vješticama i drugim mitskim bićima. Oni najčešće oblikuju bajke i predaje.

Mitske predaje pripovijedaju o povijesnim osobama kojima je narod pridavao nadnaravne moći te o vilama koje su pomagale junacima i pod okriljem noći dolazile u sela. Demonološke ili demonske predaje temeljene su na osobnom doživljaju kazivača – na susretu s demonološkim – onostranim bićem koje je najčešće vještica, mora, macinorgo, stuha, irudica, kuga, kučibaba, vukodlak, đavao u obličju crnog ovna ili crnog psa, orke, mačića, zloguke ptice – kukviže ili gavrana, ili pak neke vrste plašila, prikaze ili utvare (Kežić Azinović i Dragić, 2006:72).

U novijim zapisima značajan je spektar narativa o *vješticama.* U velikom broju stručne literature koja govori o usmenoj književnosti, to je središnja tema. Svakako su ju uvjetovali i intrigantni podaci o vješticama u različitim hrvatskim područjima. Priče o vješticama u pojedinim krajevima poprimaju crte lokalnog (Buturac 2004:19).

Također, spominju se i brojni ostali mitski sadržaji poput mora, kuge i smrti koji su različito konfigurirani, ali prema istome načelu. Priča ih je stvorila i u njoj žive, a bez takvih priča ne bi postojala povijest usmene književnosti.

Motivi koji prevladavaju u ovim pričama većinom su univerzalni i zastupljeni u svim sredinama i kulturama, ipak, tematsku okosnicu čine djetinjstvo i mladost, putovanje u tuđi svijet, mjesni tragični i neobični događaji, radna sredina, život i događaji iz prošlosti (Botica, 2013: 462).

Predaji pripada i život svete Foške. Njezin život i put koji je prošla, izabravši kršćanstvo kao vjeru, čuvao se i prenosio putem predaje kao priča o borbi djevojčice koja je, usprkos svojim roditeljima, išla za nečim što ju je ispunjavalo, a u njezinom slučaju to je bio izbor vjere u Gospodina.

S obzirom na tematski sadržaj priča, život o svetoj Foški temeljen je na predajama koje su ispunjene pojavama koje su se dogodile i pamćenjima koja su ostala prilikom njezine borbe za vjeru i kršćanstvo. Jedna od odredba predaje je prepričavanje i povijesno potvrđivanje u sredini u kojoj se pojavljuje.

Povijesno potvrđivanje i prepričavanje možemo vidjeti u dijelu kada su ostavili tijelo svete Foške deset sati ili kada su pronašli tijelo svete Foške u moru. Čuvši priču

o njoj i njezinom putu, odali su joj počast na oltaru u haljini i crvenom povezu kao dokaz odvažnosti za sve učinjeno.

Predaja također određuje i mjesna vjerovanja i stajališta koja se podudaraju s njezinim životom, odnosno da roditelji moraju odlučivati o tome što i kako će njihovo dijete odlučiti s obzirom na sredinu u kojoj se nalaze i funkciju koju podnose.

Predaja o svetoj Foški čuva se i prenosi korisnicima u euharistijskim slavljima i ne može se ni sa čime zamijeniti. Kao i ostale predaje, tako i ova, odlikuje se različitim sadržajima i prisustvom svakojakih likova i lokalnih specifičnosti, poput one koja navodi kako su muškarci glava obitelji i pored njih žena ima jedino ulogu podrške.

Foška nikako nije željela biti nečija žena, poput njezine majke, podložna i pod utjecajem svojega muža.

Predaja, kao takvu, veliča čin Foške kojim je pokazala kako, usprkos neslaganja roditelja s njezinim odabirom, ona ostaje vjerna onome što je ispunjava i upotpunjuje.

12. ŠTOVANJE SVETACA

Govoreći o štovanju svetaca na hrvatskome prostoru, središnje mjesto zauzimaju kanonizirani sveci. Ipak, to nisu jedini sveci koje hrvatski vjernici štuju. Oni, naime, katkada štuju i osobe koje nisu službeno proglašene svetima, ali ih takvima doživljavaju i tako ih nazivaju. To su pojedinci kojima se, na primjer, pripisuju nadnaravne moći u liječenju pa ih štuju već za njihova života ili posjećuju njihove grobove. Oblike kulturnih praksi prisutnih u štovanjima svetaca možemo pronaći i prigodom izražavanja počasti važnim povijesnim osobama.

Štovanje svetaca zaštitnika iskazuje se brojnim i raznovrsnim izrazima, svojstvenim pučkoj pobožnosti uopće. Okvirno, to su razni molitveni oblici i postupci poput svakodnevne molitve, zavjeta ili hodočašća, uporaba blagoslovljenih predmeta i blagoslovi, postupci protiv vremenskih nepogoda i raznovrsnih nedaća; zatim razni likovni i arhitektonski izrazi; razna udruženja, poput bratovština i dr.

U oblike štovanja svetaca ubrajaju se i postovi, plaćanje misa, obilasci oltara ili crkve (katkad bosih nogu ili na koljenima), dodirivanje ili ljubljenje svetih likova ili predmeta, paljenje svijeća, darivanje cvijeća, plodova, novca i raznovrsnih predmeta. Štovanje svetaca može biti sadržano i u pričama, pjesmama, izrekama, propisima za gatanje. U vjerničkoj praksi mnogi su od nabrojenih oblika pobožnosti međusobno isprepleteni. Ujedno, kao što je razvidno, štovanje svetaca kao zaštitnika može poslužiti i kao platforma za istraživanje različitih drugih oblika pučke pobožnosti (Petrić, 2007:45).

13. SVETA FOŠKA U VODNJANU

Mjesta neispunjenih čežnji, snova, nadanja, vjere, iščekivanja i milosti postoje još od davnina u Istri, a to su mjesta hodočašćenja. U mjestu Batvači, pokraj mjesta Vodnjana, prve nedjelje nakon 13. veljače obilježava se blagdan zaštitnice i mučenice sv. Foške. Taj dan Crkva slavi spomendan ranokršćanske mučenice, a hodočašće je organizirano od mnogobrojnih generacija već četrnaest stoljeća. Nakon euharistijske službe, koja završava iznošenjem relikvija mučenice, svećenik prinosi relikvijar u kojem se nalazi kralješak svetice da ga vjernici poljube, te se pale zavjetne svijeće. Vjernici ostaju pokraj crkve kako bi zapalili vatru i pripremili hranu koju su sami donijeli.

Lokalitet ove ranoromaničke crkvice predstavlja čarobno, spokojno i mirno mjesto gdje obitelji provode cijeli dan u prirodni nakon misnog slavlja.

Crkvu u Batvačima u Istri godišnje posjeti tisuće ljudi zato što postoje saznanja da to mjesto ima čudotvornu moć. Za svetu Fošku vezuje se i poznata uzrečica: „Sveta Foška, čuda more“. Mnogi ljudi ozdravili su upravo u toj crkvi, a u znak zahvalnosti, vjernici ostavljaju različite predmete kao što su krunice, zapisi, medalje, sličice. Crkvu su pregledavali i energetičari zato što su se događala čuda zbog kojih su svi bili zaprepašteni.

Ne postoje dokumenti iz kojih bi se moglo zaključiti kada je crkvica sagrađena. Konstrukcije crkve i njezine proporcije navele su stručnjake da je odrede kao građevinu iz razdoblja ranog srednjeg vijeka.

Način ukrašavanja pročelja motivom slijepih lebdećih arkada karakterističan je za romaničku arhitekturu. Cijelu građevinu treba smatrati romaničkom ili ranoromaničkom, prema mišljenju stručnjaka.

Izgled crkve bitno je promijenjen nakon rekonstrukcije koja je trajala od 2000. do 2004. godine. Vraćanjem izvornoga izgleda, crkva je postala puno elegantnija i ponovno je uspostavljena izvorna rasvjeta kroz prozore glavnoga broda. Jedna je od najvećih, ako ne i najveća u Istri.

Čini se da crkvu nisu gradili graditelji već stanovnici obližnjeg mjesta i kršćani, o čemu svjedoče brojni detalji, ali su zidne slike oslikali vrsni slikari nedugo nakon njezine izgradnje, a koji su u Istru došli iz udaljenih krajeva. One su primjer romaničkoga zidnog slikarstva u Hrvatskoj.

Zidna slika u Crkvi sv. Foške nastala je početkom 12. st. neposredno nakon izgradnje crkve. Tehnički je zanimljiva jer nije freska, već vrsta polutempere i prikazuje Krista koji sjedi na prijestolju optočenog draguljima unutar mandorle duginih boja. Desnom rukom blagoslivlja na istočnjački način, a lijevom pridržava knjigu na koljenima.

Na njoj skraćeno piše: „*ego sum omnipotens deo“* (ja sam svemogući Bog). Mandorlu u nebo uzdižu četiri anđela, a pod njima šestorica apostola s čuđenjem gledaju Uzašašće. Scena je reducirana na šest apostola zbog zadanosti formata kako bi se sačuvala veličina likova te time i monumentalnost kompozicije. (Jelenić, 2015:93)

Pozadina je podijeljena na pet vodoravnih pojaseva. Na najdonjem pojasu nalaze se apostoli i Kristova stopala. Iznad njega je svjetliji pojas koji apostoli dodiruju samo svojim aureolama. Na ovom dijelu bio je zapisan tekst na latinskom, danas nečitljiv, a koji je vjerojatno bio literarni predložak temi. Na samom vrhu, iznad nebesa, široka je bordura pleternog ornamenta (Jelenić, 2015:93).

Pod Uzašašćem su dvije ptice koje piju iz kaleža, simbol euharistije. U konhi apside ostaci su Sedes Sapientiae (Bogorodica na prijestolju s Kristom u krilu). Primjetna je krajnja stilizacija likova u geometrizirani ornament. Pripisuju se sjevernotalijanskoj radionici koja se služi predlošcima južnotalijanskog porijekla (Jelenić, 2015:94).

14. OSAKAĆENOST CRKVE SVETE FOŠKE U BATVAČIMA

Crkvi sv. Foške u Batvačima u 17. st. dozidano je predvorje, lođa. Najstarije bazilike imale su predvorje, poput porečke bazilike. Sve male istarske crkve imaju lođu, što je znak njihove starosti. Lođa povećava crkveni prostor.

Lođa koja se nalazi u crkvi sv. Foške u mjestu Batvači pokraj Vodnjana, najveća je u Istri, ali i nevjerojatna arhitektonska dosjetka kojom je dvostruko povećan crkveni prostor za 121 kvadrat. Kad je lođi istrunuo krov, tadašnji župnik don Vinko Pereša 1952. godine uklonio je ostatke krova da se ne dogodi nesreća. Uvaženo je mišljenje jedne povjesničarke umjetnosti iz Francuske da prilikom prve obnove crkve 2004. godine lođa ne bude pokrivena.

Crkva sada izgleda osakaćena i isključena iz istarske graditeljske tradicije, ali i iz stila sakralne simbolike. Lođa je poput raširenih ruku kojima se dočekuje goste, no ima i praktičnu funkciju. Zimi štiti od vjetrova i oborina. Sva oborinska voda s poda lođe ugrožava zidove pročelja crkve dok se dio vode kroz vrata slijeva u crkvu. Ljeti bi lođa služila kao „klimatizacija“, štitila bi crkvu od pregrijavanja zidova. Crkva bi u tom slučaju imala konstantnu temperaturu. Ljeti se pregrijava, zimi rashlađuje zbog velike oscilacija temperature koja uništava unutrašnjost na način da otpada žbuka i nestaje freska (Matejčić, 2005:7).

I danas ima ljudi koji podržavaju podizanje lođe. Naime, to obrazlažu i korisnom funkcijom za posjetnike, hodočasnike i zavjetovane koji bi se mogli poslužiti lođom i kada je crkva zatvorena, danju i noću.

15. TISUĆE ZAVJETNIH DAROVA I PORUKA

Kada je u pitanju Crkva sv. Foške u Vodnjanu, često se čuju nova svjedočanstva. Naime, 5. veljače 2017. godine došla se zahvaliti mlada žena iz Poreča koja je rekla: „Bila sam ovdje prije 15 mjeseci. Našla sam ovdje jednu prevrnutu sliku i

mislila: tko zna za koju je potrebu slika donijeta. Oprašila sam je i pravilno okrenula. Nismo imali djece. Molila sam se ovdje za dijete. I nakon dva mjeseca ostala sam trudna. Dobili smo prije četiri mjeseca prekrasnog sina Ješuu. Danas sam se došla zahvaliti zajedno sa suprugom.“

U crkvi postoje tisuće zavjetnih darova i 16 gusto ispisanih knjiga punih molitava i želja, utisaka vjernika koji su je posjetili. Sve to očituje kako je upravo ova crkva duhovni temelj čovjekova raspoloženja i zdravlja.

Slavlje u Crkvi sv. Foške na području župe Vodnjan vodi Marijan Jelenić. Velečasni pismenom obavijesti na vratima crkve upozorava kako se na hodočašće dolazi sat vremena prije početka mise zbog velikog broja vjernika.

Ulaznice se naplaćuju kako bi se riješilo nepoćudnih i svadljivih ljudi. Svi prilozi od ulaznica idu za čišćenje i održavanje crkve, navodi župnik Jelenić (Vermezović-Ivanović, 2016:17).

16. CRKVA SVETE FOŠKE U POMERU

Crkva sv. Foške koja se nalazi u Pomeru, spominje se još u VI. stoljeću. Crkva se vrlo rano počela obnavljati zalaganjem mještana Pomera. Obnova crkve započela je 1997. godine, a trajala je tri godine. Nakon obnove, na blagdan sv. Foške, održalo se misno slavlje nakon pola stoljeća, prvi put nakon II. svjetskog rata.

U crkvi se čuvaju kipovi sv. Foške, sv. Maura, sv. Nikole, sv. Josipa i kip Blažene Djevice Marije.

17. GROB SVETE FOŠKE U TORCELLU

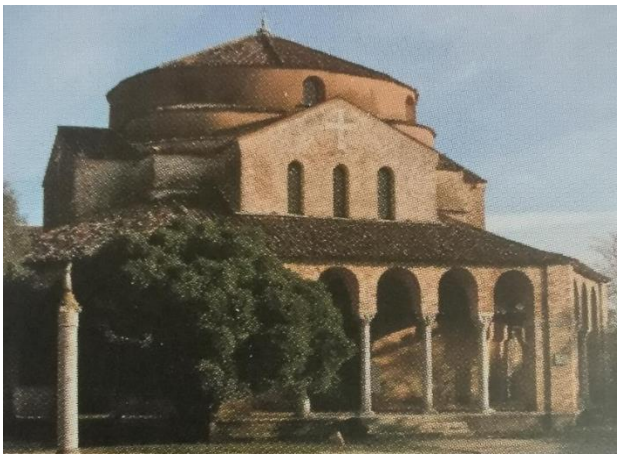
Najpoznatija crkva svete Foške je ona u Torcellu kraj Venecije u kojoj se nalazi grob svete Foške. Sama crkva je spojena s katedralom, a Torcello je nekada bilo poznato sjedište biskupa.

Od 639. godine na tom je mjestu krstionica. Tijelo svete Foške preneseno je, zbog barbara, iz oaze Sabrata u Libiji prije 1011. godine. Nije poznato kako je u početku izgledao grob svete Foške (Jelenić, 2015:95).

Tlocrt crkve izgleda kao bizantski križ, kao i u crkvi Moreji u Makedoniji. U crkvi je jedan oltar, dok je u ostatku crkve sve otmjeno i jednostavno. Slika koja se nalazi u crkvi, slika je Giulie Moro iz 1610. godine koja prikazuje mučeništvo svete Foške.

Crkva je u XV. stoljeću spojena s katedralom i predstavlja iznimni spomenik vjere i štovanja mlade mučenice svete Foške (Jelenić, 2015:95).

Slika br. 2 - Crkva Torcello u kojoj se nalazi tijelo svetice Foške

Izvor: Krvavi prozor (Jelenić, 2015.)

18. O CRKVAMA SVETE FOŠKE U ISTRI

Crkva sv. Foške nalazi se i u Žminju. Oblik crkve potječe još iz davne 1729. godine, a vitki zvonik koji krasi crkvu, iz 1743. godine. Prije crkve sv. Foške, izvori iz VI. stoljeća tvrde kako se na tom mjestu nalazila starija crkva o čemu svjedoče kamene lezene.

Crkvu su porušili Slaveni 599. ili 611. godine. Obnovljena je 800. godine kada je vjerojatno i podignuta, a ondje su pronađeni ostaci freski. Crkva je prikazivala prizore iz života svete Foške i dogodovštine koje su je snašle.

U Vrsaru su arheolozi istraživali ostatke iz vremena početaka kršćanstva u 325. godini, a je li na tlu današnje crkve bila i starija, nije poznato. Od nedavno, crkva služi kao Zbirka sakralne umjetnosti.

Crkva sv. Foške u Pomeru spominje se već u VI. stoljeću. Zalaganjem mještana obnova te drevne crkve započela je 1997. a dovršena 1999. godine. Te je godine, upravo o blagdanu sv. Foške, ondje održano misno slavlje nakon pola stoljeća, prvi put nakon II. svjetskog rata. U njoj se čuvaju kipovi sv. Foške, sv. Maura, sv. Nikole biskupa, sv. Josipa, sv. Antuna te kip Blažene Djevice Marije.

Osim crkva koje možemo pronaći u Istri, crkva Svete Foške nalazi se i na otoku Krku. Ondje je osnovana 1840. godine i posvećena je svetoj Foški. Sagrađena je 1889. godine, posvećena je 1909. godine, a obnovljena 1939. godine.

19. BRATOVŠTINA SVETE FOŠKE

Vodnjanština broji više poljskih crkvica zato što su postojale bratovštine. „Članovi poljskih crkvica smatrali su se braćom pa od tud izraz bratovština. Bratstvo je proizlazilo iz vjere i iz uvjerenja da su po krštenju braća Kristova i da će biti braća u vječnom životu.“ (Jelenić, 2015:18)

Bratovština je imala duhovnog vođu, odnosno svećenika koji se brinuo za njihov vjerski život. Tako je i uz ovu crkvu bila Bratovština svete Foške. Bratimi su se zakleli na neku vjersku istinu ili nekog sveca da će biti braća u dobru i u zlu.

Bratimi su zajedno imali stoku, uštođevinu i iskustva. Sve su obitelji okolnih sela bile učlanjene u bratovštinu. Crkva svete Foške imala je povijesno značenje za sva okolna sela. (Jelenić, 2015:19)

Oko crkve nekad je bilo naselje koje je izumrlo od kuge. Buduća će arheološka istraživanja dati odgovore na mnoga otvorena pitanja.

20. RELIKVIJE SVETE FOŠKE

Relikvije su posmrtni ostaci svetaca ili njihovi osobni predmeti, a čine predmete vjerskog štovanja. Štovanje relikvija pronalazi se u rimokatoličkoj crkvi, u pravoslavlju, u islamu, budizmu i ostalim vjeroispovijestima. Još u ranom kršćanstvu počelo se razvijati štovanje kršćanskih mučenika (Jelenić, 2015:98).

Nekada su u glavnom oltaru bazilike svete Foške bile njezine relikvije, ali zbog pljački i razbijanja, one su nestale. Relikvije su iz sva tri oltara uništene. Na sreću, u Zbirci umjetnosti u Vodnjanu čuva se relikvijar svete Foške.

U bakrenom pozlaćenom relikvijaru sa staklenim cilindrom, još iz XVII. stoljeća, čuva se pršljen svete Foške, a na blagdan kojim slavimo svetu Fošku, relikvijar se daje hodočasnicima na dodir.

Postoji i svjedočanstvo koje govori kako je biskup Torcella svojevremeno u Vodnjanu kao relikviju darovao prste svete Foške koji se čuvaju na lijevom oltaru crkve Gospe Karmelske. Govori se kako su i kršćani često nalazili papiriće s kratkim molitvama upućenim Bogu u crkvi i okolo nje, zato se na dnu crkve postavila Spomen knjiga (Jelenić, 2015:98).

Godine 2003. i 2004. Renzo Lizzi iz Udina u Italiji, učvrstio je i obnovio očuvane freske u bazilici sv. Foške. Troškove obnove freski financirao je Upravni Ured za prosvjetu i kulturu Istarske Županije kojemu je, u znak zahvalnosti, 13. veljače 2005. godine predana „Plaketa Župe Vodnjan“ (Jelenić, 2015:99).

Ova crkva mlade mučenice, izuzetno je pogodno mjesto za mlade koji, poput svete Foške, u pubertetu traže svoj put, smisao i svrhu života. Po zagovoru svete Foške, Gospodin udjeli svakom svoje sveto mjesto i sve dobro za tijelo, dušu, duh i život koji je pred njima.

21. VOTIV ILI ZAVJETNI DAR

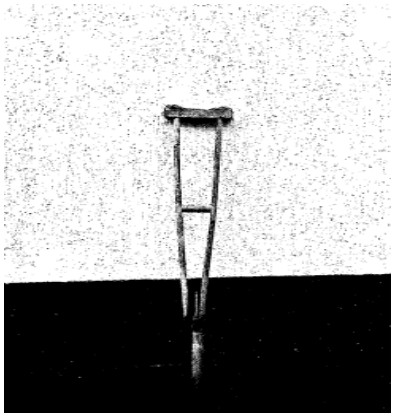
Votiv ili zavjetni dar označava predmet koji je uglavnom trodimenzionalnog oblika kao što su oruđe, odjeća i ortopedska pomagala, a ne votivne slike i votive koji prikazuju pojedini dio tijela. Također, označava odjeću koja nije promijenila svoj osnovni oblik, to jest nije upotrijebljena za izradbu paramenta (Jelenić, 2015:96).

Votivi, kao predmeti sa svojim simboličkim, asocijativnim oblikom, vežu se uz prošnju ili zahvalu molitelja, a u sebi sadrže pretkršćansko naslijeđe, magično-mistične elemente, folklor, kao i zahtjeve svoga vremena. Vrlo često bivaju odbačeni i neshvaćeni zbog svoje kompleksne naravi.

Darivanje votivnih darova prilikom zdravstvenih tegoba ili darivanje zbog zahvale prema nekome ili učinjenome, pojava je koja prati društvo od pradavnih vremena pa sve do današnjice. Votiv se daruje isključivo na svetom mjestu, pojedincu ili skupini koju je potrebno izliječiti (Jelenić, 2015:96).

Sveta Foška smatra se liječiteljicom i zaštitnicom. U Vodnjanu se u Crkvi svete Foške pohranio posljednji sačuvani votivni dar, drvena štaka na kojoj je grafitnom olovkom ispisano ime – Antonio Saiko. Štaka i zabilježena usmena baština, odnosno priopćenja koja ona donosi, posljednji su svjedoci prošlog vremena, njegovih običaja, nekadašnjih navika, darivanja i duhovnih ispunjenja tadašnjeg čovjeka.

Slika br. 3 - Votivna štaka iz crkve svete Foške kraj Batvača

Izvor: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split

22. SVETA FOŠKA ČUDA MORE

Sveta Foška u Istri je poštovana svetica. Njenim imenom nazivaju se djevojke te je spominjana u narodnim pjesmama. Simboli su joj palma, mač i đavoli u bijegu (Badurina 1990:236).

Ljudi s različitim potrebama posjećuju crkvu u Vodnjanu tijekom cijele godine tražeći zagovor svetice. Prema usmenoj predaji, svetoj Foški su od pamtivijeka hodočastili ljudi iz cijele Istre. Glas o uslišanjima molitve u njezinoj crkvi protezao se nadaleko pa je u narodu bila znana uzrečica „Sveta Foška čuda more“.

Na Foškin blagdan, prvu nedjelju nakon blagdana ili 13. veljače, održava se hodočašće koje započinje ispred vodnjanske župne crkve. Pješači se ili odlazi automobilima do svetičine crkve gdje se obavlja euharistijska služba u čast svetici koja se završava iznošenjem relikvija mučenice.

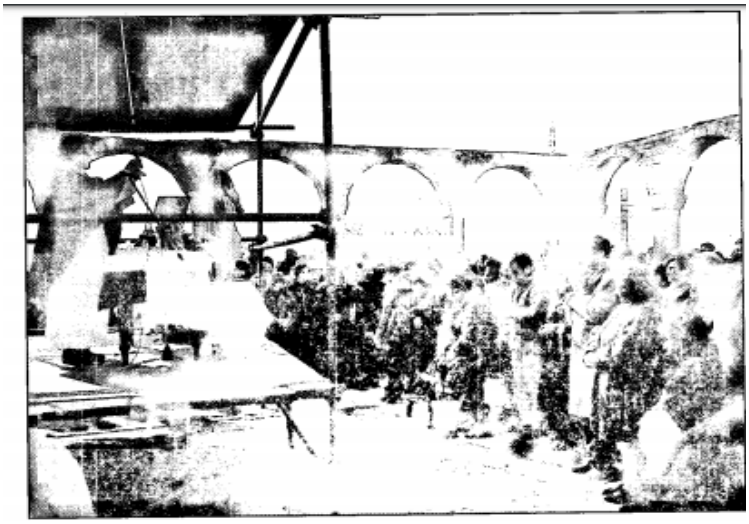
Svećenik tada prinosi relikvijar u kojem se nalazi kralježak svetice, da ga vjernici cjelivaju. Po završetku misnog slavlja, pale se zavjetne svijeće.

Pokraj crkve vjernici ostaju čitav dan, uz paljenje vatre i spremanje objeda. Zanimljivo je da se na tom mjestu ne okupljaju prodavači različite robe, hrane i pića, kako je to običaj na ostalim proštenjima. Vjernici donose svoju hranu i piće i samostalno pripremaju objed.

Na prošenju se 1998. godine okupilo 1500 ljudi, dok je 1999. godine bilo oko 400 vjernika koji su doputovali iz različitih krajeva zemlje.

Crkva se ne posjećuje samo u danima kada je Foškin blagdan, nego i tijekom cijele godine. Ljudi dolaze s različitim potrebama, tražeći zagovor svetice i uslišenje, zato je u narodu znana uzrečica: *Sveta Foška čuda more.*

Slika br. 4 – Euharistijska služba pred crkvom Svete Foške 1999. godine

Izvor: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split

23. ZAŠTO SE IŠLO K SVETOJ FOŠKI I ŠTO JOJ SE PRINOSILO?

U rukopisu koji nije u cijelosti objavljen, pod *nazivom Narodni život Hrvata i Slavena u Istri*, Josip Ptaši naziva svetu Fošku zaštitnicom od bolesti leđa i navodi:

Svetu Fošku nazivaju ljudi pomoćnicom bolesti života, te čine joj zavjete i dadu misliti na onu čast, da budu oslobodjeni ove bolesti, osim toga čine takozvane „takamake". Ove čine ovako: Najprije skuhaju smole (pegola), čistog voska od pčela s uljem i rakijom, te namažu s tim, kad je skuhano, čisto platno i takov tamak stavljaju si na život ili na mjesto, gdje ćute bolest (Ptašinski, 1880:134).

U ovome receptu koji navodi Josip Ptašinski, saznajemo da se lijek sprema u obliku obloga koji zbog svojeg sastava izaziva širenje krvnih žila, pojačanu prokrvljenost tkiva i pritom zadržava toplinu.

Ovakvi lijekovi koristili su se kod različitih bolova, a najčešće reumatičnih u području leđa. Ptašinski je u svojem zapisu za leđa koristio riječ život, a o činjenici da je doista mislio na leđa, svjedoče stanovnici Vodnjana koji dan danas za leđa govore život. Također, izraz se koristi i za gornji dio vunene odjeće koji prekriva leđa (Radauš-Ribarić 1997:142).

S druge strane, biskup Giacomo Filip Tomasini u svojem radu *Memorie sacre e profane dell Istria* iz davne 1681. godine navodi da Gospodin Bog po zagovoru svetice Foške, oslobađa one koji pate od živčanih bolesti (Tomasini, Petronio 1968:299).

Prema iskazima koje navodi, u crkvu su se donosili dijelovi odjeće koji su predstavljali one dijelove tijela koje je zahvatila bolest i to najčešće bolovi u leđima i ekstremitetima.

Leđa su predstavljali muški prsluci (*krožati, kružeti*), čarape su darivane kod bolesti nogu, a dok su se za funkciju kretanja darivale različite štake, štapovi ili drugi predmeti koji olakšavaju hod i njegovu funkciju.

U slučaju bolesti gornjih ekstremiteta koji su zahvaćali rame i ruke, dijelili su se prsluci ili košulje, a kod bolesti donjeg dijela ruke ili šake, darivao se prsten.

Sveta Foška bila je i zaštitnica bolova u glavi, pa su se i te tegobe prikazivale kroz različite zavjetne darove. Darovna marama (*facol, faculet*) označavala je prisutnu glavobolju. Sveci su se zagovarali i kad je u pitanju neplodnost pa je kao zavjetni dar bio priložen donji platneni dio odjeće koji se naziva *kamižot*.

Za bolove ili povrede ekstremiteta prinosili su se darovi u obliku različitog oruđa koje je služilo puku u različite svakodnevne svrhe. Predmeti koji su se darivali prinosili su se nakon misnog slavlja i to na oltar ili pred oltar. Zapalila bi se i svijeća, a zatim bi bila izmoljena kratka tiha molitva.

Danas, nisu zabilježeni standardni običaji darivanja. Osim svijeće kao znak zahvale i molitve kao posvete za zdravlje, nema zabilježenih darova od vjernika.

24. NESPORAZUMI OKO CRKVE SVETE FOŠKE U VODNJANU

Crkva svete Foške se, putem medija i predaja, pročula kao čudotvorna i izuzetna crkva u kojoj kršćani prikupljaju pozitivnu energiju i glavno je okupljalište kršćana u Vodnjanu. Osim toga, prikazuje se kao crkva koja ima izravni doticaj s Bogom, gdje kršćani mogu stvoriti prijateljstvo i uspostaviti odnose s njim kroz molitvu.

Ima vjernika koji su dolazak većeg broja ljudi u Crkvu sv. Foške u Vodnjanu doživjeli kao sektaške seanse i profanaciju kršćanskog prostora, zbog njihovog ponašanja i energije koju donose ulaskom u crkvu.

Godine 2000. župnik je razmatrao problem, ali nikad nije čuo o nekom postupku dolaznika koji bi se ozbiljnije kosio s načelima Crkve. Nekima smeta što se ondje za meditaciju pušta posebna muzika, što se neki tresu i padaju. I zaključeno je da se crkva otvara svake nedjelje popodne uz nazočnost nekog od katolika te se povremeno slavi misa.

Zbog ukidanja večernje mise u Vodnjanu od 1. studenoga 2001., misa se u sv. Foški slavila svake prve nedjelje u mjesecu. S misom se prekinulo početkom obnove crkve nakon blagdana zaštitnice, 2004. godine.

Tada je bilo više uzastopnih provala preko prozora na apsidama i gornjih prozora na lađama.

25. STIL I VRIJEME GRADNJE CRKVE SV. FOŠKE

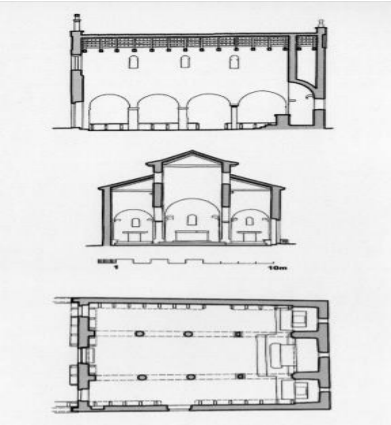
Ne postoje točni izvori koji nam govore kada je crkva svete Foške sagrađena, ali jedini način pomoću kojega možemo spoznati činjenicu o gradnji crkve jest određenje njezine kronologije gradnje.

Arhitektonske i morfološke osobine građevine možemo promatrati u kronološkom slijedu istarske crkvene arhitekture. Osobine konstrukcije crkve i njezine proporcije navele su veliki broj stručnjaka da je odrede kao predromaničku, odnosno da je smjeste u razdoblje srednjega vijeka.

Način na koji je crkva ukrašena motivima plitkih visećih arkada, karakterizira romaničku arhitekturu, budući je utvrđeno da su lebdeće arkade istodobne s gradnjom crkve.

Za Crkvu sv. Foške potrebno je ukazati na još jednu od njezinih osobina, a ta je da crkvu nisu gradili školovani graditelji sa znanjem suvremenih stilskih kretnji. Crkva sv. Foške je „arhitektura bez svojega arhitekta“.

Slika br. 5 - Presjek i tlocrt crkve svete Foške prije rekonstrukcije

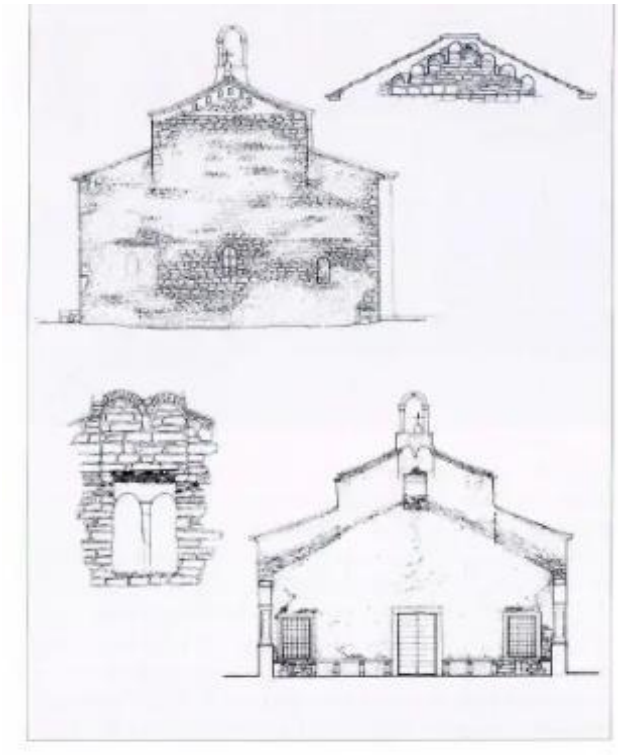
Izvor: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split

To nam pokazuju i brojni rustični detalji različitih veličina ili arkade koje su napravljene od običnih ploča klesanog kamena, a prema čemu možemo zaključiti da u gradnji nisu sudjelovali vješti klesari (Matejčić, 2005:15).

Pretpostavlja se da su graditelji crkvu zidali po uzoru na neku drugu, stariju crkvu, dok izvori tvrde da su najvjerojatnije zidali po uzoru na crkvu iz neposredne okoline.

Sve nam to ukazuje da je crkva sagrađena na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće, što znači neposredno prije nego što je njezina unutrašnjost opremljena izvrsnim zidnim slikama (Matejčić, 2005:16).

Slika br. 6 - Nacrti pročelja i začelja crkve

Izvor: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split

26. ZIDNE SLIKE U CRKVI SV. FOŠKE

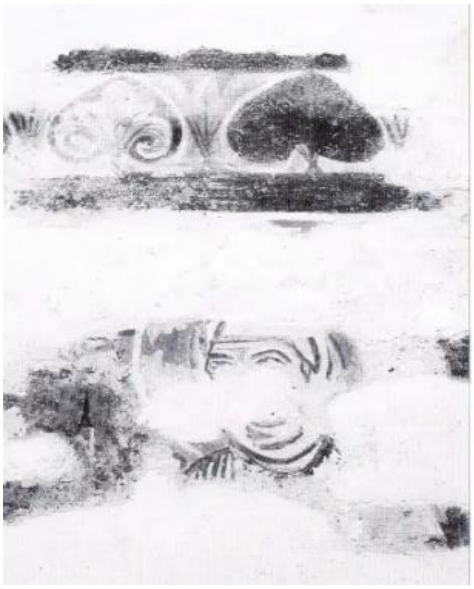
Crkvu su, prema izvorima, zidali lokalni majstori, ali su zidne slike oslikali vrhunski slikari koji su u Istru došli iz udaljenijih krajeva. Ono što je ostalo od oslikane unutrašnjosti crkve, predstavlja za kršćane najmonumentalniji primjer romaničkog zidnog slikarstva u Hrvatskoj.

Zidne slike sačuvane su samo u istočnom dijelu crkve. Slike su tijekom vremena bile popravljene jer se jasno razbire da su likovi odjeveni u neobične haljine s dijagonalnim uzorkom. Zidne slike nisu freske, naslikane su na suhu žbuku, bojama koje su sadržavale organsko vezivo, najvjerojatnije jaje.

To je tehnika tempere ili polutempere koja je često bila korištena u zidnom slikarstvu srednjeg vijeka, kao i u doba romanike.

Fiksiranjem sloja koji je bio ispucan specijalnim ljepilom, slike su sačuvane od prljavštine i prašine (Matejčić, 2005:18).

Slika br. 7 - Ostaci zidnih slika

Izvor: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split

27. OLTARI CRKVE SVETE FOŠKE

U unutrašnjosti crkve izvodili su se radovi koji su obuhvatili popravke žbuke na svim zidovima, restauriranje oltara i crkvenog poda. Prilikom rekonstrukcije, uočeno je da se ispod sadašnjeg poda, nalazi stariji pod.

U sklopu preuređenja podova u XVII. stoljeću, povišeni su i oltari kako bi i dalje bili primjereno istaknuti u crkvenom prostoru. Ispred oltara postavljen je kameni postament, a izvorna visina oltara mogla se točno utvrditi na tijelu južnog oltara, gdje je pronađena zidana kubična spremnica za oltarnu relikviju kakva se redovito nalazi ispod kamene menze.

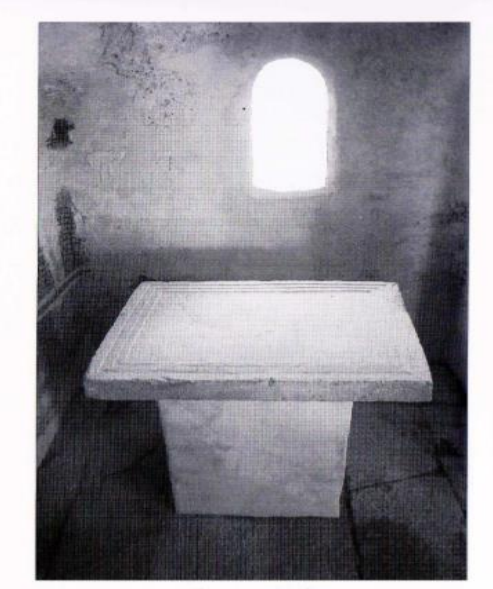
Oltar crkve nalazio se u glavnoj apsidi njenog trigonalnog središta. Bio je podignut iznad konfesije pravokutnog oblika koja je smještena u središnjoj osi prostora prezbiterija. Tom centralnom mjestu kršćanskog kulta, oko kojeg su se odvijali crkveni obredi, bila je posvećena najveća pažnja koja obilježava V. ili VI. stoljeće.

Unutar tog razdoblja svjedoče potpornjaci, tj. kontrafori na građevini, kao i pojedinačni nalazi profilirane kamene plastike, te profilirani okviri prozora izrađenih iz opeke. Profilirani okviri (zubi od pile) javljaju se i u starokršćanskim oltarnim menzama.

U posljednje vrijeme zapaženo je da se takav profil često javlja i na predromaničkom kamenom namještaju, kao što je i u crkvi kraj Bala, Sv. Marija Velika. Premda je moguće da su sve tri menze oltara prenesene iz drugih stariji crkvi, one su najvjerojatnije nastale u vrijeme gradnje crkvi (Matejčić, 2005:11).

Njihov arhaični oblik može se protumačiti kao tvrdokorna tradicija i oponašanje starokršćanskih uzora, što je u okvirima istarskog srednjovjekovlja vrlo česta pojava (Matejčić, 2005:13).

Slika br. 8 - Oltari u crkvi svete Foške

Izvor: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split

28. BLAGDAN SVETE FOŠKE ZAŠTITNICE MLADIH

Blagdan svete Foške, zaštitnice mladih, oboljelih od artritisa, glavobolje i depresije, obilježava se 13. veljače misama u crkvama, posvećenim upravo toj mladoj mučenici, u Pomeru i u Vrsaru. U glasovitoj bazilici sv. Foške kod Batvača, koju pohode mnogi hodočasnici, misa se održava 19. veljače po staroj tradiciji – prve nedjelje nakon 13. veljače.

29. ČUDESA I USLIŠENJA KOD BAZILIKE SV. FOŠKE

Pučka narodna predaja sačuvala je svjedočanstvo o neobičnom ozdravljenju jedne starice Ulike iz Mandrijola. Mandrijol je seoce iznad Betige kod Barbarige s jedva nekoliko kućica. Ime je vjerojatno latinska izvedenica od *mons ariol*, što u prijevodu znači brdo na kojem je oltar, vjerojatno nekog poganskog božanstva. Ondje je živjela Ulika koja se, od mnogih poslova koje je radila tijekom svojega života, mnogo potrošila i spala na štake. Njezin život svodio se na štake, što ju je iznimno žalostilo jer nije mogla obavljati kućanske i obiteljske poslove. Najviše je štovala sv. Fošku kao sveticu, čiju je crkvu vidjela iz svoje kuće. U svojoj bolesti i nemoći, zavjetovala se upravo njoj.

Još od mladosti, divila se mladoj mučenici koja je u 15. godini života, iz ljubavi prema vjeri i Bogu, podnijela mučeništvo. U mladosti, nadahnjivala ju je svetica, pa je i kao udana žena savladavala sve teškoće misleći na sveticu. U svojoj bolesti, zavjetovala se upravo njoj i odlučila je, ozdravi li, u crkvi ostaviti svoju svečanu vunenu smeđu haljinu s plavim obrubom. Šepajući do crkve, s velikom mukom, ondje ozdravi. Štake i svečanu haljinu ostavi kao svjedočanstvo crkvi. Vrati se kući sretna i zahvalna čudotvorki.

Osim što je bilo čudesno kako je ozdravila, još čudesnije je bilo kako se njezina haljina na neobjašnjiv način pronašla opet kod nje u kući. Od tada, blizinu svete Foške nije proživljavala samo u crkvi, nego i u svakom kutku svoje kuće. Osjećala se kao da s njom živi svetica Foška.

Od tog dana život joj je postao drugačiji, ispunjeniji. Ulika je zbog svoje plemenitosti i izrazom lica koji je odašiljao mirnoću, bila vrlo poznata u svom kraju.

Čudesni događaj vezuje se i za poznatog psihologa i životnog trenera iz Zagreba, Vlatka Kalapoša, koji je također svetu Fošku otkrio i od tada joj odlazi redovito kako bi joj se približio u molitvama.

30. VJERSKI TURIZAM U ISTRI

O prisutnosti Crkve u Istri još u prvim stoljećima kršćanstva, svjedoče ranokršćanski mučenici, među kojima su najpoznatiji sv. Mauro i sv. German iz druge polovice III. stoljeća. Javljaju se i starokršćanske bazilike iz IV. i V. stoljeća, čiji su ostaci vidljivi u Poreču i Puli.

Crkva u Istri još je u najranije doba bila organizirana pod vodstvom tadašnjih biskupa, ali je u potpunosti crkveno-upravno uređena 524. godine suglasnošću Pape Ivana I. bizantskog cara Justinijana i talijanskog kralja Teodorika. Tada su zakonom uređene biskupije sa sjedištem u Poreču, Puli, Pićnu, Novigradu, Kopru i Trstu.

Kulturnu i vjersku baštinu naslijedili smo od predaka i u nju uložili ljudske, materijalne i financijske resurse kako bi postali spomenici rijetke kulturne i povijesne vrijednosti. No, danas, također, na području Istre brojimo puno crkava, samostana i sakralnih objekata koji su u ruševnom stanju. Neke od njih jesu: samostan sv. Mihovila u Kloštru, kraj Limskog kanala, Crkva Sv. Petra, Crkva Marije Formoze, različiti kašteli na području Istre.

Samostan sv. Mihovila prema legendi je osnovao Sv. Romuald. Romualdova staza od 9,5 kilometara koja vodi od Vrsara do samostana sv. Mihovila nova je turistička atrakcija ovog kraja. U crkvi se nalaze ostaci romantičkih freski i najbolje očuvani lik koji predstavlja Sv. Romualda.

Svrha objekata vjerskog i kulturnog turizma razvoj je smještajnih i kulturnih resursa vjerskog turizma. Današnji turisti, koji za cilj putovanja imaju potrebu za mirom i bijegom iz stvarnosti, pronaći će ga u vjerskim i kulturnim sadržajima koje nude upravo crkve, samostani i kašteli. Oni nude život bez tehnologije, buke i vreve, prirodu i samoću u prostoru u kojem se nalaze. Samostani su objekti koji to mogu u potpunosti omogućiti vjerskim turistima i onima koji žele bijeg od užurbanog načina života.

U ostatku Hrvatske, ali i svijeta, to je postao popularan način provođenja godišnjeg odmora. U Hrvatskoj je takav vid vjerskog turizma zastupljen i razvijen na otoku Pašmanu, Dugom otoku, Rabu, Krku i Ugljanu.

Smatra se da će ovakav oblik turizma u budućnosti postajati potreba svakog suvremenog turista jer čovjek je sve otuđeniji od samog sebe, prirode i Stvoritelja.

31. ZAKLJUČAK

„Hrvatska usmena baština sastoji se od mnoštva raznovrsnih usmenih oblika, a u procesima sveopće globalizacije značajno je znati o čemu su naši stari razgovarali, što ih je plašilo, što veselilo, kojim su pjesmama slavili crkvene blagdane te iskazivali svoju vjeru, kojim su se molitvama budili, a uz koje tonuli u san“ (Jurdana i Borzić, 2013: 415).

Usmena predaja o svetoj Foški govori nam o stajalištu, načinu razmišljanja i normama koje su se morale poštivati u vrijeme njezina života, no i o mogućim sankcijama koje su bile kazna za kršenje istih. Zahvaljujući njima, Foška je danas predmet proučavanja, ali i sastavni dio života vjernika koji je slave kao sveticu.

Foška je pružala nadahnuće ljudima koji su onda prenosili priče budućim generacijama, želeći tako sačuvati uspomenu na nju. Usmenom predajom oživljavali su povijesnu baštinu, kako bi se sačuvala od zaborava i propadanja.

Nematerijalna baština pruža osjećaj pripadnosti sredini i važna je u očuvanju identiteta pojedinca, ali i kraja iz kojeg pojedinac dolazi. Nju sačinjavaju i oblikuju sakupljači usmenog narodnog blaga koji su vrijedno obilazili različita mjesta, pri tom zapisujući pjesme, priče, legende, izreke.

Među njima bilo je i mnogo svećenika koji su, zbog svoje povezanosti sa sredinom u kojoj su djelovali, uz učitelje, bili među najranijim i najbrojnijim zapisivačima usmenog pjesništva, ostavljajući tako značajan trag u očuvanju tradicije.

Ovaj rad pisan je s ciljem uočavanja i podizanja svijesti o važnosti kulturne baštine, s ciljem njegovanja tradicije, kulture, govora i načina življenja u prijašnjim vremenima. Potrebno je stvoriti pozitivnu sliku o očuvanju tradicije i baštine kako bi se ona nastavila prenositi među generacijama koje dolaze jer usmena predaja narodno je blago svakog kraja iz kojeg pojedinac potječe.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Botica, S. (1995.) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka.* Zagreb: Školska knjiga.

2. Botica, S. (2013.) *Povijest hrvatske usmene književnosti.* Zagreb: Školska knjiga.

3. Buturac, L. (2004.) *Osam stoljeća župe Gore*. Petrinja: Ogranak Matice hrvatske.

4. Jelenić, M. (2017.) *Krvavi prozor.* Vodnjan: Župni ured sv. Blaža.

5. Jolles, A. (2000.) *Jednostavni oblici*. Zagreb: Matica hrvatska.

6. Matejčić, I. (2005.) *Kulturno – povijesni vodič.* Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

7. Milotić, I. (2010.) *Crkva u Istri - povijesna i kulturna baština*. Pazin - Poreč: Porečka i Pulska biskupija.

8. Prospero, P., Tomasini E. (1968.) *Memorie sacre e profane dell'Istria*. Trieste: Parentin.

9. Radauš-Ribarić, J. (1997.) *Ženska narodna nošnja u Istri*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

ČLANAK U ELEKTRONIČKOM ČASOPISU ILI ONLINE BAZI PODATAKA:

1. Badurina, L. (1990.) Književnojezični nazori u Kurelčevoj knjizi ˝Fluminensia˝. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*. [Online] 2 (1-2). str. 18-25. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/132652. [Pristupljeno: 10. 03. 2020.]

2. Dugac, Ž. (1998.) Voltivi svete foške i zdravlje. *Studia ethnologica Croatica.* [Online] 10/11 (1). str. 63-74. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/48537. [Pristupljeno: 16. 02. 2020.]

3. Jurdana V., Borzić A. (2013.) Jedan primjer iz hrvatske nabožne književnosti molitvica iz Posedarja. *Riječki teološki časopis.* [Online] 42 (2). str. 415-440. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/116608. [Pristupljeno: 02. 04. 2020.]

ZNANSTVENI I STRUČNI RAD U ZBORNIKU I ZBIRCI RADOVA:

1. Banov-Depope, E. (2004.) Tradicijska usmenost, retorička vještina i tiskana propovijed. U: Jembrih, A., *Zbornik o Josipu Banovcu: Josip Banovac i homiletička književnost.* Šibenik, Zagreb: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, str. 65-84.

2. Kežić-Azinović, A., Dragić, M. (ur.) (2006.) *Demonološke predaje Hrvata u Ljubuškom.* Hercegovina, godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe, br. 20. Mostar 2006, str. 63- 88.

POPIS SLIKA

Slika br. 1 - Prikaz lika svete Foške ……..……....10

Slika br. 2 - Crkva Torcello u kojoj se nalazi tijelo svetice Foške ……....28

Slika br. 3 - Votivna štaka iz crkve svete Foške kraj Batvača ……..31

Slika br. 4 – Euharistijska služba pred crkvom Svete Foške 1999. godine ……33

Slika br. 5 - Presjek i tlocrt crkve svete Foške prije rekonstrukcije ……..…36

Slika br. 6 - Nacrti pročelja i začelja crkve ……..…37

Slika br. 7 - Ostaci zidnih slika ……..…38

Slika br. 8 - Oltari u crkvi svete Foške ……...…….…...49